

Prof. Dr. Musa Yıldız

Silsile-i Sâdât-ı Kirâm

14. Hâce Seyyid Emîr Külâl^(ks)

Doğumu, Nesebi ve Lakabı

Tasavvuf silsilesindeki mânevî emâne-ti, Hâce Muhammed Baba Semâsî (ks) Hazretlerinden (v.1333) devralan Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri, 1284 yılında Türkistan coğrafyasında, Buhara'nın Afşina veya Sûhârî köyünde dünyâya geldi. Bütün ömrünü doğduğu bu köyde ve Buhara'nın çevre beldelerinde geçirdi. Babası, Medîne'den bölgeye göç etmiş olan Emir/Seyyid Hamza'dır. Asıl adının ne olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte; "Emîr" lakabı Hz. Peygamber'in (sav) neslinden gelen bir Seyyid oluşuna, Buhara'da konuşulan Farsça (veya Tacikçe) lehçesinde "çömlekçi" anlamına

gelen "Külâl" kelimesi ise geçimini sağladığı mesleğine işâret eder.

Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri, esmer tenli, uzun boylu, pehlivan yapılı, güçlü, son derece kuvvetli, kolları geniş ve uzunca bir zât idi. Kaşları çatık, gözleri keskin ve sesi ince idi. Sakal-ı şerifi kırmızıya yakın olup beyazı azdı. Tevâzu ehli ve yumuşak başlı bir tabiata sâhipti; itiraz ve inat nedir bilmezdi. Gençliğinde pehlivanlık yapan Hazret, yaşadığı dönemde zâhirî ve bâtinî ilimlerde önde gelenlerdendi. Şerîat, tarîkat ve ma'rifeti kendisinde cem etmiş bir kâmil velî idi.

Annesinin İhtiyâtı ve Helâl Lokma Hassâsiyeti

Seyyid Emîr Külâl'in henüz anne karnındayken farklı bir mânevî hâl sâhip olduğu nakledilir. Sâliha bir hanım olan annesi, onun velâdetine (doğumuna) giden süreci şöyle anlatmıştır:

"Emîr karnımdayken ne zaman şüpheli yemek yemem mide sancısına uğrardım. Bu hâl birkaç kere kendisini gösterince anladım ki her şey, karnımda taşıdığım çocuğun nûrânîliği yüzünden olmakta-

dır ve o, müstesnâ bir mahlûktur. Ondan sonra ağzıma aldığım her lokmada ihtiyâta riâyet eder oldum ve evlâdımı ümitle bekledim."

Er Meydanından İrşat Halkasına

Seyyid Emîr Külâl, gençliğinde güreşmeyi çok sever, fırsat buldukça er meydanında pehlivanlarla güreşirdi. O dönemde Buhara halkının güreşi bid'at saymasına, bilhassa kendisi gibi asıl bir Seyyid'e bu sporu yakıştıramamalarına rağmen o, bu tutkusundan vazgeçmiyordu. Müsâbakalarını izlemek için büyük kalabalıklar toplanırdı.

Rivâyete göre bir gün Râmîten köyünde güreşirken, Hâcegân silsilesi büyüklerinden Muhammed Baba Semâsî (ks) Hazretlerinin yolu oraya düştü. Güreşçileri uzun uzun seyreden Şeyh Hazretleri, maiyyetindekilerin bu duruma hayret ettiğini sezince şöyle buyurdu:

"Bu güreş alanında, sohbeti bir hayli insanı kemâle erdirecek biri var. Ben onu seyrediyor ve onu mânâ kemendiyle avlamak istiyorum."

Bir müddet gözlerini Seyyid Emîr Külâl'e diktikten sonra yoluna devâm etti. Bu mânevî bakıştan (nazardan) derinden etkilenen Seyyid Emîr Külâl, kalbinde büyük bir meyil hissederek derhal güreşi bıraktı, şeyhini evine kadar tâkip ederek ona intisâb etti.

Muhammed Baba Semâsî (ks) Hazretleri onu mânevî evlât olarak kabûl edip tarîkat âdâbını öğretti. Bu olaydan sonra Seyyid Emîr Külâl, yirmi yıl boyunca canla başla şeyhinin irşat halkasına ve sohbetlerine devâm etti. Öyle ki, her pazartesi ve perşembe günleri Sûhârî köyü ile Semâs köyü arasındaki uzak mesâfeyi zikir ve tefekkürle yürüyerek kat ederdi. Tarîkat yolundaki bu gayretiyle döneminde eşine az rastlanır bir mertebeye ulaştı. Onun mânevî yetiştiricileri arasında, o dönemde Hâcegân'la iç içe bulunan Yeseviyye tarîkatı büyüklerinden Seyyid Atâ'yı (v.1302) da hayırla yâd etmek gerekir.

Babası Seyyid Emîr Hamza, Buhara'ya her gelişinde bulunduğu Seyyid Atâ ile yakın ilişki içerisinde olmuştur. Seyyid Atâ, bir gelişinde onun neslinden- tüm dünyâyı kendine hizmet ettirecek bir evlâdın dünyâyı geleceğini haber vermiş ve ona Emîr Kelân (Büyük Emir) ismini vermele-rini tavsiye etmiştir. Seyyid Emîr Külâl, üç veya dört yaşına girdiğinde Seyyid Atâ gelmiş, sarığının yarısını gevşeterek onun kafasına sarmış ve gelecekte mânevî olarak yüksek makam ve mertebelere ulaşacağını haber vermiştir.

Şâh-ı Nakşibend Hazretlerinin Yetişmesi

Kemâle ulaştıktan sonra Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri, Muhammed Baba Semâsî (ks) Hazretlerinin henüz bebekken mânevî evlât olarak kabûl ettiği Bahâeddin Nakşibend (ks) Hazretlerinin (v.1389) tasavvufî terbiyesiyle görevlendirildi. Her ne kadar kaynaklarda bu terbiyenin merhaleleri ayrıntısıyla yer almasa da Şâh-ı Nakşibend'in ilk ve en önemli mürşidi Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleridir.

Bu vazîfeyle görevlendirildikten bir süre sonra Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri, Sûhârî'de ya-

pılan bir câmiye sırtında tuğla taşımakta olan Hâce Bahâeddin'i yanına çağırarak, "Rûhânî-yetinin kuşu beşeriyet yumurtasından çıktı." buyurmuş ve ona seyr u sülûkünü tamamladığını müjdelemiştir.

Kerâmetleri

Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretlerinin gençlik yıllarında evden çıkarak hemen Mekke'ye ulaştığı, hacca giden ağabeyine tâze balık satın aldığı, ülkesinden dışarıya çıkmadan, otuz iki yıl boyunca her sene hacca gidip geldiği, her Cuma Diyâr-ı Rûm'a (Anadolu'ya) giderek Cuma namazına imamlik ettiği gibi olaylar onun kerâmetlerindendir. Bunun dışında anlatılan rivâyetlere göre o; insanların gönlünden geçen sözleri bilme, uzak mesâfelerden müridlerinin isteklerini yerine getirme ve vahşî hayvanları kendine itâat ettirme gibi mânevî hâllere de sâhipti.

Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri bir keresinde talebelerine bu mânevî ufku şöyle açıklamıştır:

"Allah Teâlâ, habîbi Muhammed Mustafa (sav) Efendimize tam mânâsıyla tâbi olanlara çok yüksek dereceler ihsân eder. Bu kimselere doğuda ve batıda meydana gelen olayları dahî bildirebilir."

Nitekim bir cuma günü talebeleriyle birlikte Buhara'ya gittiğinde, müridlerinin de tanıdığı Belh'teki Şeyh Muhammed ismindeki zâtın o an vefât ettiğini söylemiş; müridlerin not ettiği bu târihin, sonradan gelen haberlerle birebir doğru olduğu bizzat müşâhede edilmiştir.

Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretlerinin tayy-i mekân ve keşif gibi birçok hârikulâde hâli vâki olmuştur. Nitekim bir gün o güreşirken, seyircilerden biri içinden: "Bu zât Seyyid olduğu hâlde, neden güreşir de faydasız işlerle uğraşanların yolundan gider?" diye geçirdi. Az sonra o şahsa bir uyku

hâli gâlip geldi ve rüyâsında kıyâmetin koptuğunu, boğazına kadar büyük bir bataklığa batıp dehşetle çırpındığını gördü. Tam o sırada Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri yetişip onu bataklıktan çekip kurtardı. Dehşetle uyanan adamın şaşkınlığı karşısında Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri ona tebessüm ederek şöyle buyurdu:

"İnsan maddeten ve mânen güçlü olmalı. İşte şimdi anladın mı bizim neden güreştiğimizi!.."

Bir keresinde Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri, hocası Muhammed Baba Semâsî (ks) Hazretlerinin yanında, Semâs'ta bulunduğu sırada, orada oturan bir grup insanla başka bir köyden bir cemâat arasında anlaşmazlık çıkmıştı. İş kavgaya dönüşüp neticede birinin dişi kırılmıştı. Dişi kırılan kimse ve taraftarları, kırılan dişin diyetini almak için hâkime mürâcaat etmeye karar verdiler. Ancak daha sonra, "Önce Muhammed Baba Semâsî Hazretlerine danışalım, kendi başımıza iş yapmayalım; o ne buyursa öyle hareket edelim." diyerek doğruca Muhammed Baba Semâsî (ks) Hazretlerinin huzuruna çıkıp durumunu arz ettiler.

Hoca Hazretleri, "Kırılan dişi getirin." buyurdu. Dişi alıp, o sırada

henüz yanında talebe olan Seyyid Emîr Külâl'e verdi ve: "Evlâdım, şu işi hallet de aralarındaki anlaşmazlık bitsin." buyurdu.

Seyyid Emîr Külâl, evliyânın rûhâniyetini vesîle kılıp Allah Teâlâ'ya duâ ederek kırık dişi yerine koydu. O anda, duâsının bereketiyle diş eskisi gibi sağlam bir hâle geldi. Dişi kırılan kimse, bu hâdisе karşısında büyük bir hayret yaşayarak şikâyetinden vazgeçti. Yanında bulunanlarla birlikte yaptıklarına pişmân olup tövbe ettiler ve doğru yol üzere yürüyen sâlih kimselerden oldular.

"Gönül almaya bak; güçsüzlere hizmet et! Zayıfları, gönlü kırık olanları koru! Onlar öyle kimselerdir ki halktan hiçbir beklentileri veya maddî gelirleri yoktur. Buna rağmen birçoğu tam bir kalp huzûru, tevâzu ve mahviyet içinde yaşayıp giderler. Sen böyle kimseleri ara, bul ve onlara hizmet et!"

Muhammed Baba Semâsî (ks) Hazretleri onu manevî evlât olarak kabûl edip tarikat âdâbını öğretti. Bu olaydan sonra Seyyid Emîr Külâl, yirmi yıl boyunca canla başla şeyhinin irşat halkasına ve sohbetlerine devâm etti.

Bir gün Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri sohbet ederken kendisini bir hâl kapladı. Bu esnâda hac yapanların hâllerini, nerede ve ne yapmakta olduklarını gördüğünü söyleyerek anlatmaya başladı. Meclisinde bulunanlardan biri içinden: "Kâbe'yi nasıl görüp de anlatıyor? Kâbe buraya çok uzaktır." diye düşündü. Biraz sonra Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri, böyle düşünen kimsenin yanına yaklaşp elinden tuttu ve: "Gözlerini yum, başını kaldır, bak ne göreceksin." buyurdu. O şahıs denileni yapınca birden gözünün önüne Kâbe ve tavâf edenler geldi; hattâ Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretlerini de tavaf edenlerin arasında gördü. Bunun üzerine adam hayretler içinde kalarak Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretlerinin ellerine kapandı ve yanlış düşüncelerinden dolayı af diledi. Bundan sonra Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri şöyle buyurdu:

"Ey câhil kişi! Bir kimse kendisinde bir şey olmazsa, başkasında da yok zanneder. Gönül aynası açılmaz, idrâk edemez."

O kimse tövbe edip sâlih ve makbûl kimselerden oldu.

Onun mânevî tasarrufu zaman ve mekân sınırlarını aşardı. Bir defasında Türkistan'dan gelen bir cemâat, kabrini ziyârete geldiğinde, onun memleketinden hiç ayrılmadığını bilen müridlerine: "Biz kendisini tanıyoruz, Türkistan'dayken birçok sohbetine katıldık." demişlerdi. Müridler de böylece şeyhlerinin bu büyük kerâmetine yakînen şahit olmuşlardır.

Halifeleri ve Evlatlarının Terbiyesi

Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri, Şâh-ı Nakşibend (ks) başta olmak üzere Mevlânâ Ârif Deggârânî (ks), Şeyh Yadgar Künsürûnî (ks), Şeyh Cemâleddin Dehistânî (ks) ve kendi oğlu Seyyid Emîr Hamza'yı (ks) kendisine halife olarak tâyin etmiştir.

Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretlerinin dört oğlu olmuş, o da her birinin terbiyesini sâdik halîfelelerine emânet etmiştir:

Seyyid Emîr Burhâneddîn: Terbiyesini Şâh-ı Nakşibend'den (ks) almıştır. Babası onun hakkında: "Bu oğul bizim burhânımızdır. Tarikat yolundaki hüccetimizdir." buyururdu.

Seyyid Emîr Hamza: Ârif Deggârânî (ks) Hazretlerine emânet edilmiştir; keşif ve kerâmet ehli bir zâttı.

Seyyid Emîr Şâh: Şeyh Yadgar Künsürûnî'ye (ks) teslim edilmiştir; sahradan tuz taşıyıp satarak geçinir, insanlara yardım etmeyi çok severdi.

Seyyid Emîr Ömer: Şeyh Cemâleddin Dehistânî'ye (ks) emânet edilmiştir; emr-i bî'l-ma'rûf vazîfesine çok önem veren, kerâmet ehli küçük oğludur.

İleri gelen diğer müridleri arasında ise Şeyh Muhammed Halife (ks), Şeyh Şemseddin Külâl (ks) ve Şeyh Alâüddin Künsürûnî (ks) gibi isimler bulunmaktadır.

Seyyid Emîr Külâl (ks) ve Emîr Timur

Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri bir gün cuma namazını Buhâ-

ra'da kıldıktan sonra müridleriyle Sûhârî'deki evine dönerken Kelâbâd'a geldiğinde, çayırda oturmuş bir grup insan gördü. Emîr Timur'un (ö.1405) etrafında toplanmışlardı. Emîr Timur, bu zâtın Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri olduğunu öğrenince hemen yanına gidip tavsiyelerini ricâ etti.

Sonraları Semerkand'a yerleşen emir Emîr Timur, Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretlerini Semerkand'a dâvet etmiş ise de Hazret, mâzeret beyân edip gitmemiş, Emîr Timur'a oğlunu göndererek şöyle demesini tembihlemiştir:

"Oğlum! Emîr Timur'a söyle, eğer Allah Teâlâ'nın râzı olduğu yolda yürümek istiyorsa takvâdan

ve adâletten aslâ ayrılmasın! Bunları kendisine şîâr edinsin ki kıyâmet günü kurtulabilsin! Eğer dünyâya meylederse, kendisine yapılan duaların faydasını göremez.”

Emîr Timur, bazı ihسانlarda bulunmak için ısrâr ettiyse de Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretlerinin oğlu bunları kabûl etmeyip şöyle dedi:

“-Babamın sizin için şöyle buyurduğunu işittim:

‘Eğer Allah adamı olan büyüklerin kalbinde bir yer kazanmak istiyorsa takvâdan ve adâletten ayrılmaz! Kıyâmet günü Allah Teâlâ’nın rahmetine kavuşmak, ancak bununla mümkündür.”

Seyyid Emîr Külâl (ks) ve Emîr Sultan (ks)

Bursa evliyâlarından Emîr Sultan (ks) Hazretlerinin (v.1429) Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretlerinin oğlu olduğu yönündeki iddialar tamâmen asılsızdır. Kaynaklar, Emîr Sultan (ks) Hazretlerinin babasının Hâcegân silsilesine değil, Nurbahşiyye tarikatına mensup olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Vefâtı ve Vasiyeti

Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri, 28 Kasım 1370 târihinde doğduğu köy olan Sûhârî’de vefât etti ve oraya defnedildi. Türbesi kısa zamanda büyük bir ziyaretgâh hâline geldi. Zamanla köyün asıl adı unutulmuş, onun azîz hâtırasına hürmeten “Mîr Külâl” adıyla anılmaya başlandı. Bu köyün günümüzdeki adı “Yangi Hayat”tır. Kabrinin âlâmeti olarak yüksek bir direktan başka bir şey bulunmazken, 1996’da Pakistanlı bir şahıs tarafından bir türbe inşa edilmiştir.

Vefâtına “Mîr Seyyid-i pîşvâ emced-i Gülâl” ibâresiyle târih düşülmüştür.

Vefâtı yaklaştığında talebelerine ve bizlere bıraktığı son vasiyeti ise şu altın sözler olmuştur:

“Ey kıymetli talebelerim! İlim öğrenmekten ve Rasûlullah (sav) Efendimizin sünnetine uymaktan aslâ ayrılmayınız!”

Vefâtından önce müridlerine Bahâeddin Nakşibend (ks) Hazretlerine uymalarını emretmiştir. Onun mânevî kemâlinin en açık delillerinden biri de Bahâeddin Nakşibend (ks) Hazretleri gibi büyük bir velîyi yetiştirip halîfe olarak bırakmış olmasıdır.

Yazılı bir eser bırakmadığı anlaşılan Seyyid Emîr Külâl Hazretlerinin menkıbeleri, oğlu Emîr Hamza’nın torunu olan Mevlânâ Şihâbeddîn tarafından Farsça olarak derlenmiştir. Bu çalışma, Makâmât-ı Emîr Külâl adıyla 1909 yılında Buhara’da yayımlanmıştır.

Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretleri, Şâh-ı Nakşibend (ks) başta olmak üzere Mevlânâ Ârif Deggârânî (ks), Şeyh Yadgar Künsürûnî (ks), Şeyh Cemâleddin Dehistânî (ks) ve kendi oğlu Seyyid Emîr Hamza’yı (ks) kendisine halîfe olarak tâyin etmiştir.

- “Geceleri ibâdetle geçerseniz, aklıktan beliniz keman telî gibi incelse bile, lokmanız ve hırkanız helâl olmadığı müddetçe aslâ amaca ulaşamazsınız!”
- “Nefsin isteklerini terk edin ki âhirette utanıp mahcup olmayasınız. Eğer şükrederseniz, Allah Teâlâ size her istediğinizi ihşân eder. Unutmayın, bu dünyâda ne yaparsak, âhirette tam olarak onun karşılığını bulacağız.”

İhlâs ve Amel:

- “Ey dostlar! İhlâslı olun! Her işinizi Allah (cc) rızâsı için yaparsanız kurtuluşa erersiniz. İh-

lâssız işlenen amel, üzerinde pâdişâhın mührü olmayan sahte para gibidir; üzerinde o mühür bulunmayan parayı kimse kabûl etmez, mühür-lü olanı ise herkes alır.”

- “İhlâsla yapılan az bir amel, Cenâb-ı Hak katında çok amemiş gibi değer görür. İhlâs olmadan yapılan çok amelin ise Hak katında hiçbir kıymeti yoktur. Bu yüzden yaptığınız her ibâdeti ve her işi ihlâsla yapın! Böylece Allah Teâlâ’ya yakınlaşan ve O’nun rızâsını kazananlardan olursunuz.”
- “Mert kişi, önce iyice düşünen, sonra amel etmeye başlayandır. Böylece yolun sonunda yaptığı işten pişmanlık duyup utananlardan olmaz.”

Gönül Almak ve Hizmet:

- “Gönül almaya bak; güçsüzlere hizmet et! Zayıfları, gönlü kırık olanları koru! Onlar öyle kimselerdir ki halktan hiçbir beklentileri veya maddî gelirleri yoktur. Buna rağmen birçoğu

tam bir kalp huzûru, tevâzu ve mahviyet içinde yaşayıp giderler. Sen böyle kimseleri ara, bul ve onlara hizmet et!”

- “Dünyâ sevgisi ve bağlarının neminden kurtulmadığı müddetçe, vücut çömleği hiçbir işe yaramaz. Çömleği pişirmek için sağlam bir şekilde fırına sürerler. Mânevî tasarruf fırınına giren çömlleklerden bazıları sağlam çıkar, bazıları da kırık çıkar. (Yâni eksikliğini gideremez, nefsanî arzularından kurtulamaz.) Biz, kırık çıkan çömllekler hakkında da ümitvâr oluruz. Çünkü onları hemen toz hâline getirir, başka bir çamurla karıştırıp çömllek yapar ve tekrar fırına veririz. Sağlam çıkana dek böyle yaparız. Yâni bıkip usanmadan terbiyelerine devâm ederiz.”

Allah Teâlâ (cc), Seyyid Emîr Külâl (ks) Hazretlerinin feyzinden ve mânevî mîrâsından hakkıyla istifâde edebilmeyi cümlemize nasîp eylesin. Âmîn!..

KAYNAKLAR

- Er Yavuz Yakut, *Sisile-i Zeheb (Altın Halka)*, Kayseri 2011, s.87-90.
- Fazilet Neşriyat Araştırma Heyeti, *Silsile-i Sâdât-ı Nakşibendiyye*, İstanbul 2017, s.157-162.
- Hamid Algar, “Emîr Külâl”, *TDVİA*, XI, 137-138.
- Hasan Burkay, Hz. Muhammed (S.A.V.)’in Varisleri, Ankara 1994, s.173-175.
- Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, İstanbul 2006, II, 25.
- Kadir Özköse; H. İbrahim Şimşek, *Altın Silsile’den Altın Halkalar*, Ankara 2009, s.207-218.
- Kamilcan Rahimov, *Hâcegân-Nakşibendiyye Tarikatı ve Yedi Pir*, Ankara 2021, s.196-202.

- Muhammed b. Abdullah el-Hânî, *Sûfiyye Âdâbı* (ter. Mehmet Talha Odabaşı), İstanbul 2006, s.355-357.
- Muhammed el-Hânî eş-Şâfi’î, *el-Kevâkibu’d-Durriye alâ’l-Haddâ’iki’l-Verdiyye fî Eclâ’is-Sâdeti’n-Nakşibendiyye*, Şam 1996, s.385-390.
- Mustafa Özşimşekler, *Altın Silsile*, İstanbul 2016, s.217-227.
- Necdet Tosun, *Altın Silsile*, İstanbul 2022, s.86-92.
- Necip Fazıl, *Şeyh Safiüddin Reşahat*, İstanbul 2024, s.57-73.
- Necmeddin b. Muhammed Nakşibendî, *Altın Silsile (Hülâsa-tü’l-Mevâhib)*, (Haz. İbrahim Tozlu), İstanbul 2005, s.164-168.
- Ruşen Yılmaz, *Albümlü Altın Silsile*, İstanbul 2018, s.76-77.